

ДО ДИСКУСІЇ З ПРИВОДУ СПІВІСНУВАННЯ НАРОДНОЇ ТА ІНШИХ ФОРМ ВЛАСНОСТІ НА ПРИРОДНІ ОБ'ЄКТИ

Мета. Метою статті є обґрунтування авторського підходу до вирішення проблеми співіснування народної, державної, комунальної та приватної власності і формулювання пропозицій із вдосконалення нормативно-правового регулювання права власності на природні об'єкти.

Методи. Методологію дослідження становлять такі методи наукового пізнання, як системно-структурний, порівняльно-правовий, формально-юридичний, інтерпретацій, дедукції, індукції, аналізу, синтезу та ін.

Результати. У першому розділі статті автор об'єднує наявні наукові підходи до розуміння права власності народу України у дві концепції та іменує їх концепцією заперечення народної власності та концепцією визнання народної власності. В межах кожної з них автор виділяє два основні напрями, кожному з яких відповідають певні варіації головної ідеї концепції. Окреме місце автор приділяє обґрунтуванню нежиттєздатності концепції заперечення народної власності, оскільки вона суперечить чинному законодавству і теорії права. Автор доводить, що всупереч концепції заперечення народної власності народ України є правовою категорією, суб'єктом права і суб'єктом права власності, представницька демократія не позбавляє народ України статусу носія прав, припущення з приводу недоцільності існування народної власності є сумнівним, а довільне тлумачення Конституції України та її фігуральне розуміння – неприпустимим. Автор вважає, що існування концепції заперечення зумовлене як проблемами нормативно-правового регулювання, так і не досить серйозним відношенням та сприйняттям народу як джерела влади та суб'єкта права.

У другому розділі автор розглядає особливості та недоліки нормативно-правової регламентації права народної власності на природні об'єкти та формулює пропозиції з приводу її удосконалення. Автор обґрунтовує спосіб вирішення проблеми співіснування народної з іншими формами власності на природні об'єкти.

Висновки. У висновках автор вказує, що об'єктами права власності народу є окремі категорії земель (включаючи землі природно-заповідного фонду) і лісів, що мають найвищу цінність, надра, водні об'єкти, атмосферне повітря, визначені у законі об'єкти тваринного і рослинного (які ростуть на землях народної власності) світу. Вони відмежовані від об'єктів, що можуть перебувати у власності інших суб'єктів, за критерієм цінності, значення та категорії природних об'єктів. Однак їх нормативно-правова регламентація потребує удосконалення, а саме мають бути виправлені допущені у нормативно-правових актах колізії, прогалини та невідповідність Конституції України. Необхідно також узгодити між собою положення ст. ст. 13–14 Конституції України, оскільки їх неоднозначність, можливість подвійного тлумачення та непослідовність викладу суперечать правилам нормотворчої техніки, створюють перешкоди у реалізації прав та свобод громадян та зумовлюють неоднакову практику застосування нормативних положень.

Ключові слова: право власності на природні об'єкти, право власності народу на природні об'єкти, право власності народу на землю, народна власність, народ України, Український народ, співіснування народної та інших форм власності.

Віктор Брановицький,

адвокат, старший

партнер АО

«КБ Партнерс»,

кандидат економічних

наук

orcid.org/0000-0002-4339-2214

vb@kbppartners.com.ua

1. Вступ

Питання, пов'язані з правом власності народу на природні об'єкти, становлять предмет наукових дискусій не одне десятиліття, що зумовлено специфікою народу України як суб'єкта права та складністю обґрунтування його місця у системі суб'єктів права власності через неоднаковий, неоднозначний та суперечливий підхід до нормативно-правового регулювання відносин власності на природні об'єкти. Варіанти його вирішення пропонувались багатьма вченими, серед яких – Л.Ю.Бельо та А.В.Вовк, О.А.Вівчаренко, І.О.Костяшкін, І.І. Каракаш, П.Ф. Кулинич, А.М. Мірошниченко, О.В. Міцкевич, В.В. Носік, І.В. Озімок, І.М. Перчеклій, С.В. Разметаєв, Р.Ф. Смолярчук, Є.В. Шульга, М.В. Шульга та ін.

Однак, незважаючи на їхні здобутки, натепер досі не виправлено колізії та не заповнено прогалини у нормативно-правових актах, головними з яких є Конституція України (Конституція України, 1996), Земельний кодекс (далі – ЗК) України (Земельний кодекс України, 2002), Лісовий кодекс (далі – ЛК) України (Лісовий кодекс України, 1994) та ін. Проблема неузгодженості положень нормативних документів з Основним Законом також не вирішена, а спроби їх пояснення за рахунок припущень щодо «надправового» характеру народної власності або неправового характеру положень Конституції, а тому недоцільності розуміння їх буквальним чином (Шемшученко та ін., 2008; Кулинич, 2011; Анісімова та ін., 2013; Каракаш, 2018) приречені.

З огляду на це *метою статті* є обґрунтування авторського підходу до вирішення проблеми співіснування народної, державної, комунальної та приватної власності і формулювання пропозицій з удосконалення нормативно-правового регулювання права власності на природні об'єкти. Для її досягнення необхідно виконати такі *завдання*: ознайомитись зі станом нормативно-правової регламентації права власності народу України на природні об'єкти; розглянути основні наукові концепції народної власності; розмежувати права народної, державної, комунальної та приватної власності на природні об'єкти;

сформулювати шляхи вирішення недоліків нормативно-правової регламентації права власності народу України на природні об'єкти. *Методологію дослідження* становлять такі методи наукового пізнання, як системно-структурний, порівняльно-правовий, формально-юридичний, інтерпретації, дедукції, індукції, аналізу, синтезу та ін. Їх застосування дозволило вивчити положення нормативно-правових актів та наукові підходи вчених, порівняти їх, об'єднати наукові підходи у концепції та напрями в межах концепцій, виділити проблеми нормативно-правової регламентації права власності народу України і недоліки наукових концепцій, обґрунтувати авторську позицію щодо співіснування народної, державної, комунальної та приватної форм власності на природні об'єкти, сформулювати пропозиції з приводу удосконалення нормативно-правової регламентації народної власності тощо.

2. Концепції права народної власності

Пристаючи до виконання поставлених завдань, ще раз наголосимо на суперечливій регламентації права власності народу України на природні об'єкти. Так, незважаючи на його проголошення у ч. 1 ст. 13 Конституції України, в інших нормативно-правових актах спостерігається: 1) відсутність народної власності серед закріплених у ч. 3 ст. 78 ЗК України форм власності на землю; 2) відсутність нормативно закріпленого розмежування об'єктів права народної власності та права решти форм власності. Свідченням вказаного є те, що, закріплюючи у ст.ст. 7–10 ЛК України право власності Українського народу на ліси, законодавець встановлює можливість їх перебування лише у державній, комунальній та приватній власності. При цьому він розподіляє всі відповідні об'єкти за цими трьома формами власності і не залишає тих, що перебувають у народній власності.

Разом із тим не урегульованим на нормативному рівні залишається також співвідношення між правом власності народу України на землю, закріпленим у ст. 13 Конституції України, та правом власності на землю громадян, юридичних осіб та держави, закріпленим у ст. 14 Конституції України. А зважаючи на вказані вище положення ЗК України, можна наголосити на аналогічному стані регламентації права власності на землю та на ліси. Однак якщо ст. 14 Конституції України передбачає можливість набуття права власності на землю іншими суб'єктами права, то щодо лісів така можливість у Конституції не закріплена, що вказує на неконституційність положень ЛК України.

Як наслідок, на сторінках наукової та навчальної фахової літератури трапляються погляди, відповідно до яких ставиться під сумнів доцільність існування народної власності та можливість реалізації народом прав, спростовується стосунок народу до суб'єктів права власності і навіть заперечується нормативний характер положень Конституції України, у яких закріплено за народом України певні права (Шемшученко та ін., 2008; Кулинич, 2011; Анісімова та ін., 2013). Ці погляди можна об'єднати у концепцію

заперечення права народної власності на природні об'єкти, яку у наукових джерелах подекуди називають радикально-цивілістичною (Перчеклій, 2015). У межах цієї концепції доцільно виділити два основні напрями: за першого її представниками, серед яких можна назвати П.Ф. Кулинич (Шемшученко та ін., 2008; Кулинич, 2011), О.В. Міцкевича (Міцкевич, 2010), С.В. Разметаєва (Анісімова та ін., 2013) та ін., повністю заперечується народна форма власності; за другого народна форма власності прямо не заперечується, але її самостійне значення нівелюється, оскільки вона розглядається її представниками, серед яких насамперед А.М. Мірошніченко, як загальне поняття, яке складається з державної та комунальної форм власності (Мірошніченко, 2011).

Найбільш вражає у цій концепції те, що її представники наголошують на тому, що: 1) народ є політичною, а не правовою категорією; 2) народ не є безпосереднім суб'єктом права (Міцкевич, 2010); 3) народ не може бути власником чи суб'єктом права власності, оскільки він не визнається доктриною цивільного права суб'єктом цивільних правовідносин; 4) положення ст. 13 Конституції України не варто розуміти буквально: вони не закріплюють належність природних об'єктів на праві власності одному суб'єкту, натомість вони проголошують їх надбанням (багатством) Українського народу і державний намір встановити в інтересах народу вимоги та обмеження щодо набуття та реалізації права власності на природні об'єкти іншими суб'єктами права (Шемшученко та ін., 2008; Кулинич, 2011; Анісімова та ін., 2013).

Однак, спираючись на чинне законодавство України та останні досягнення юриспруденції, можемо ствердно наголосити на тому, що зазначений підхід не життєздатний, оскільки він суперечить Конституції України, Цивільному кодексу (далі – ЦК) України (Цивільний кодекс України, 2003), правилам визначення нормативного акта, якому віддається перевага у разі виникнення колізій (Лист МЮУ від 30 січня 2009 р. № Н-35267-18; Лист МЮУ від 26 грудня 2008 р. № 758-0-2-08-19), а також логіці.

По-перше, таке довільне тлумачення Конституції України та вироблення припущень з приводу того, що її положення варто розуміти не буквально, є неприпустимим. Конституція – це закон з нормами прямої дії, а не збірник з висловлюваннями для міркувань, а тому вона має читатись однозначно і чітко. До того ж зауважимо, що й відповідно до вимог законотворчої техніки, які обґрунтовуються у науковій літературі, закон має бути зрозумілим, точним, простим і придатним до застосування та читання (Ткачук, 2011), мова викладення нормативного матеріалу у ньому має бути чіткою та однозначною (Крижанівський (ред.), 2014). Це, вочевидь, вказує на неможливість допущення неоднозначності та прихованого змісту положень Конституції. Зважаючи на вказане, припущення науковців з приводу того, що положення Конституції мають не правове, а політичне значення, та повинні розумітись не прямим чином, а як певний намір держави, безпідставні та є нічим іншим, як підміною їх змісту домислами.

На нашу думку, попередити формування таких поглядів частково можуть офіційні роз'яснення ст. 13 Конституції України з боку Конституційного Суду України (далі – КСУ), який уповноважений на офіційне тлумачення Основного Закону (Конституція України, 1996) (ч. 1 ст. 147 Конституції України). У цьому ракурсі зауважимо, що нині в Інтернеті відкрито доступ до проекту рішення Великої палати КСУ у справі за офіційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень першого речення частини першої статті 13, частини першої статті 14 Конституції України (Проект рішення КСУ, 2020). У ньому КСУ наголошує на тому, що Український народ є власником природних об'єктів та є суб'єктом права власності на природні об'єкти (на землю, її надра, атмосферне повітря та ін.) (Проект рішення КСУ, 2020). На нашу думку, це додатково доводить, що ст. 13 Конституції сформульована буквально, без таємного, прихованого змісту і її необхідно розуміти саме так, як її сформульовано.

По-друге, що стосується припущення, відповідно до якого народ начебто не є правовою категорією, то звернімо увагу на головні риси правових категорій, які обґрунтовуються у науковій літературі та відповідно до яких під ними можемо узагальнено розуміти поняття, які закріплені у праві, тобто набули правового визнання, та використовуються у правотворчій діяльності, законодавстві, юриспруденції, юридичній практиці (Авер'янова, 2018; Ткаченко, 2009) тощо (решта ознак, як-то функціональне призначення, багатоаспектність та ін. (Авер'янова, 2018), є, на наш погляд, дискусійними та несуттєвими). Звідси бачимо, що Український народ однозначно є правовою категорією, адже це поняття набуло нормативного закріплення щонайменше у Конституції України (преамбула, ст.ст. 5, 13, 17), ЦК України (ст.ст. 318, 324), Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 4) тощо і використовується у правових дослідженнях, юридичних наукових і навчальних джерелах.

По-третє, Український народ є суб'єктом права, що впливає зокрема з таких обставин: 1) у нормативно-правових актах України закріплено правовий статус Українського народу (якщо узагальнити та систематизувати окремо закріплені правові норми); 2) правовий статус Українського народу передбачає належність йому низки прав та обов'язків, серед яких – виключне право здійснення влади; виключне право визначати та змінювати конституційний лад в Україні; право власності на природні ресурси; обов'язок (з аналізу ст. 17 Конституції України впливає, що це саме обов'язок) із захисту суверенітету та територіальної цілісності (Конституція України, 1996) (ст.ст. 5, 13, 17, 69 Конституції України); 3) Український народ здійснює власні права самостійно за допомогою референдумів, виборів та інших форм безпосередньої демократії та через посередників, якими є органи публічної влади; обов'язок, передбачений ст. 17 Конституції України, Український народ реалізує через діяльність Збройних сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів

(Конституція України, 1996). Отже, виходячи з викладеного, твердження про неправовий характер категорії «Український народ» є, на нашу думку, хибним.

По-четверте, відповідно до ст. 318 ЦК України Український народ є суб'єктом права власності на рівні з іншими учасниками цивільних відносин (Цивільний кодекс України, 2003). Тому припущення, що Український народ не може бути суб'єктом права власності з причин невизнання цивільно-правовою доктриною його суб'єктом цивільних правовідносин позбавлене правового підґрунтя.

По-п'яте, зауважимо, що Український народ є специфічним суб'єктом, який уособлює собою увесь загальний громадян України всіх національностей (Конституція України, 1996) (преамбула до Конституції України), а тому для щоденної та безперервної реалізації власних правомочностей народ потребує посередника, яким згідно з ч. 1 ст. 13 Конституції України є органи державної влади та органи місцевого самоврядування (Конституція України, 1996). Однак зазначене не лишає Український народ статусу власника, як і не нівелює його права, оскільки йдеться лише про спосіб реалізації прав (який для народу внаслідок його специфіки є основним серед можливих), а не про заміну їх носія.

По-шосте, припущення з приводу недоцільності існування народної власності, яке може висуватись у науковій літературі (Перчеклій, 2015), є доволі дискусійним, оскільки з аналізу матеріалів робочої групи з реалізації Програми дій з охорони довкілля для Центральної та Східної Європи випливає, що на практиці лише поєднання всіх форм власності (включаючи народну), залежно від типу природних об'єктів та обставин (зокрема, цілей і потреб), є запорукою ефективного управління природними ресурсами («Основы системы прав собственности на природные ресурсы», 2011).

На нашу думку, запровадження народної форми власності на окремі різновиди природних об'єктів попереджає зайву формалізацію та бюрократизацію отримання доступу до них. Адже коли є власник ресурсів, то він має право встановити порядок доступу до них інших осіб, обмежити його або заборонити, а тому вважаємо недоцільним визнання окремих різновидів природних об'єктів державною, комунальною чи приватною власністю. До того ж певні природні об'єкти, як-то повітря, через свою природну специфіку не можуть бути вилучені, обмежені, зупинені, перекриті тощо, тобто вони у вільному і відкритому доступі і кожен у будь-який момент може та й користується ними. З іншого боку, щодо найбільш цінних для суспільства природних об'єктів їх належність народу означає також неможливість привласнення їх будь-якою іншою особою та використання нею їх на власний розсуд та виключно задля особистих потреб, а отже, це захищає такі ресурси від надмірного виснаження, псування тощо (наприклад, це стосується таких об'єктів, як надра, водні об'єкти та ін.). Тому існування народної форми власності, на нашу думку, є виправданим.

Отже, як проміжний підсумок зауважимо, що концепція заперечення народної власності характеризується численними недоліками та не має достатнього правового підґрунтя. Вважаємо, що її існування зумовлене як проблемами

нормативно-правового регулювання, так і не досить серйозним відношенням та сприйняттям народу як джерела влади та суб'єкта права. Однак проголошена у країні демократія передбачає реальність влади народу, як і реальність його прав. Крім того, проведений у роботі аналіз підтверджує, що народ є дійсним суб'єктом права власності на природні об'єкти. Але для остаточних висновків необхідно проаналізувати чинне законодавство і встановити можливість співіснування народної, державної, комунальної та приватної форм власності на природні об'єкти, внаслідок чого ми зможемо з'ясувати, які ж саме з них є об'єктами права власності Українського народу, а які ні.

Перш ніж перейти до вказаного, коротко ознайомимось і з іншими наявними підходами до права власності Українського народу. Так, подальше вивчення наукової літератури дозволяє виокремити прямо протилежну розглянутій концепцію визнання права народної власності на природні об'єкти, представники якої, серед яких – Л.Ю. Бельо та А.В. Вовк (Бельо і Вовк, 2019), О.А. Вівчаренко (Вівчаренко, 2005), І.О. Костяшкін (Костяшкін, 2017), І.В. Озімок (Озімок, 2020), І.М. Перчеклій (Перчеклій, 2015), М.В. Шульга (Шульга, 2019) та ін., визнають Український народ самостійним суб'єктом права власності на природні об'єкти, що з огляду на проведене у підрозділі дослідження видається нам найбільш обґрунтованим. Водночас у наукових джерелах можна зустріти певну варіацію зазначеної концепції, відповідно до якої визнається багатосуб'єктність права власності на одні й ті самі природні об'єкти, що пояснюється її представниками, до яких належать І.І. Каракаш (Каракаш, 2018), В.В. Носік (Носік, 2007), Р.Ф. Смолярчук (Смолярчук, 2017), Є.В. Шульга (Шульга, 2012) та ін., первинністю та вищим характером права власності народу (та/або об'єктів права власності народу) і вторинністю або похідним характером прав власності решти суб'єктів. У цьому контексті І.І. Каракаш навіть наголошує на тому, що виключна народна власність носить соціально-економічний та політико-правовий характер, вона над правом, вище права і все правове регулювання відносин власності на природні багатства має спиратись на її «верховенство» та «виключність», що однак не усуває від природноресурсової власності інших суб'єктів права (Каракаш, 2018). З розглянутих вище підстав з такою варіацією концепції визнання права власності народу України ми не можемо погодитись. До того ж подальший аналіз нормативно-правових актів дозволяє відмежувати об'єкти права виключної власності Українського народу від об'єктів, які можуть перебувати у власності інших суб'єктів. А отже, потреби говорити про «надземний» характер права власності народу немає, оскільки ми цілком можемо встановити межу між правом власності Українського народу та правами громадян та інших осіб.

3. Співіснування народної та інших форм власності

В окреслених цілях зауважимо, що право власності на перераховані у ст. 13 Конституції України природні об'єкти регламентоване по-різному.

Так, розглянута вище ситуація з нівелюванням права власності Українського народу характерна лише для земель та лісів, тоді як нормативно-правове регулювання відносин власності на надра та водні об'єкти повністю узгоджене зі ст. 13 Конституції України, оскільки у ст. 4 Кодексу України про надра (Кодекс України про надра, 1994) і ст. 6 Водного кодексу (далі – ВК) України (Водний кодекс України, 1995) закріплені виключне право власності Українського народу на надра та води і правова можливість решти суб'єктів отримати ці природні об'єкти лише у користування. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» (ЗУ «Про охорону атмосферного повітря», 1992) не містить положень, якими регулювалось би окреслене питання, а отже, стосовно права власності на атмосферне повітря має застосовуватись ст. 13 Конституції України, відповідно до якої такий природний об'єкт є власністю Українського народу. Стан нормативно-правової регламентації права власності на решту природних об'єктів є менш однозначним, а саме: у ст. 4 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» (ЗУ «Про природно-заповідний фонд України», 1992) розмежовано території та об'єкти природно-заповідного фонду, які належать на праві власності виключно Українському народу та які можуть належати як народу, так і іншим суб'єктам; у ст.ст. 5–7 Закону України «Про тваринний світ» (ЗУ «Про тваринний світ», 2002) закріплено, які об'єкти тваринного світу належать Українському народу, а які можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності.

Звідси бачимо, що, по-перше, у названих нормативних актах вирішено проблему співвідношення права народної, державної, комунальної та приватної форм власності на природні об'єкти та дотримано право власності Українського народу, закріплене у ст. 13 Конституції України. По-друге, з їх аналізу можна зробити висновок, що залежно від типу та цінності природних об'єктів у нормативно-правових актах закріплено або виключне право власності народу України на них (вода, повітря, надра), або розділена можливість мати їх (об'єкти тваринного світу, землі природно-заповідного фонду) у власності між чотирма суб'єктами: народом, державою, територіальними громадами та приватними особами. З цього випливає, що можливість розмежувати об'єкти права виключної власності народу та об'єкти, які можуть перебувати у власності інших суб'єктів, є реальною та вже застосовується у низці нормативно-правових актів. А тому її залишається лише застосувати до решти нормативних документів, у яких ще допускаються колізії та прогалини, щоб виправити їх неузгодженість із Конституцією України та іншими законами.

Зазначене виправлення має розпочинатись з корегування положень ст.ст. 13 і 14 Конституції України, які суперечать одна одній. Як ми вже зазначали вище, положення закону не повинні допускати домислів та довільного тлумачення, а тому названі статті Основного Закону мають бути узгоджені між собою, без будь-якого натяку на суперечливість. У такому разі з огляду на положення решти нормативно-правових актів, значення земель для реалізації

решти конституційних прав громадян (включаючи права на житло, вільний вибір місця проживання, достатній життєвий рівень, закріплені у ст.ст. 33, 47, 48 Конституції України) та вказане вище, вважаємо за доцільне розмежувати об'єкти права власності на землю всіх названих суб'єктів за категоріями земель. Реалізувати цю пропозицію можна шляхом доповнення ст. 14 Конституції України положенням (яке необхідно розмістити між ч. 1 і ч. 2 цієї статті), у якому буде встановлено, що виключна власність Українського народу поширюється на визначені у законах категорії земель, які становлять найбільше значення (або найвищу цінність). Доречним стане також доповнення ч. 1 ст. 13 Конституції України наприкінці першого речення уточненням «у межах, визначених Конституцією та законами України». У такий спосіб, на нашу думку, буде повністю вирішено проблему співіснування народної та інших форм власності на землі та інші природні об'єкти, виправлено колізії, виправдано формулювання ст. 13 Конституції України, завдяки чому його буквальне та однозначне тлумачення стане можливим, та дотримано головний принцип демократії, відповідно до якого єдиним джерелом влади є народ (це має, на нашу думку, проявлятися не лише у його декларуванні, а й у реальних нормативно закріплених правах народу). Але такий підхід потребуватиме додаткового обґрунтування критеріїв, за якими має здійснюватися розподіл можливостей мати у власності землю між чотирма суб'єктами права власності.

У цьому ракурсі зазначимо, що, на нашу думку, коли йдеться про надбання народу, то воно повинне мати значення одразу для всього народу та бути вищим за своїм призначенням, аніж отримання прибутку, вирішення проблем приватного характеру тощо. Наприклад, такими можуть бути землі під об'єктами природно-заповідного фонду, історико-культурного та оздоровчого призначення, які нині належать до державної власності, оскільки вони мають особливу екологічну, оздоровчу, наукову, естетичну та історико-культурну цінність (п. «г» ч. 4 ст. 84 ЗК України), що відповідає, на наш погляд, високій ролі надбання й багатства народу. Також до них можна віднести землі, зайняті водними об'єктами, оскільки, по-перше, води є виключною власністю народу відповідно до ст. 6 ВК України, по-друге, постійний доступ до води є невід'ємною умовою виживання будь-яких живих організмів, а отже, й значення водних ресурсів є вищим за інші, доступ до них не повинен бути закритий чи обмежений через належність на праві власності іншим особам. Так, у дореволюційні часи навіть мала місце заборона недопущення сусідів до води з колодязя, якщо у них немає іншого способу задовольнити таку потребу (Пахман, 1877), що свідчить про те, що водні ресурси вищі за своїм значенням, аніж реалізація права приватної власності.

Своєю чергою у державній і комунальній власності, на нашу думку, мають перебувати землі, які забезпечують функціонування держави і комунальних громад, виконання державних та комунальних функцій. Наприклад, такими є решта земель водного фонду, землі промисловості, транспорту, зв'язку,

енергетики, оборони та іншого призначення. Решта ж категорій земель, закріплених у ч. 1 ст. 19 ЗК України, можуть, як на нас, перебувати у будь-якій з трьох традиційних форм власності: державній, комунальній або приватній.

Зазначене має знайти своє відображення у положеннях ЗК України, а тому до нього слід внести зміни, відповідно до яких, по-перше, буде впроваджено народну власність на окремі категорії земель, по-друге, буде здійснено перерозподіл категорій земель, які можуть перебувати у народній, державній, комунальній та приватній власності. Такий крок дозволить зробити положення ЗК України такими, що повністю відповідають Конституції України (без необхідності виправлення колізій «на словах» за рахунок наукових дискусій). Аналогічним чином слід визначити і категорії лісів, які становлять виключну власність народу України, та внести відповідні зміни до ЛК України.

Свого виправлення потребують й інші недоліки нормативно-правової регламентації права власності на природні об'єкти, серед яких, наприклад, те, що: ст. 4 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» суперечить ч. 1 ст. 45 ЗК України, який передбачає можливість перебування земель природно-заповідного фонду тільки у державній, комунальній та приватній власності; можливість перебування природних об'єктів у приватній, комунальній та державній власності, закріплена ст. 4 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» і ст.ст. 5–7 Закону України «Про тваринний світ» суперечать ст. 13 Конституції України, яка визначає народ України єдиним власником усіх природних об'єктів. Ці суперечності будуть вирішені за рахунок сформульованих вище пропозицій щодо внесення змін і доповнень до Конституції України та ЗК України.

4. Висновки

Таким чином, викладене у статті дозволяє підсумувати, що об'єктами права власності народу є окремі категорії земель (включаючи землі природно-заповідного фонду) і лісів, що мають найвищу цінність, надра, водні об'єкти, атмосферне повітря, визначені у законі об'єкти тваринного і рослинного (які ростуть на землях народної власності) світу. Вони відмежовані від об'єктів, що можуть перебувати у власності інших суб'єктів, за критерієм цінності, значення та категорії природних об'єктів. Однак їх нормативно-правова регламентація потребує удосконалення, а саме мають бути виправлені допущені у нормативно-правових актах колізії, прогалини та невідповідність Конституції України. Необхідно також узгодити між собою положення ст.ст. 13–14 Конституції України, оскільки їх неоднозначність, можливість подвійного тлумачення та непослідовність викладу суперечать правилам нормотворчої техніки, створюють перешкоди у реалізації прав та свобод громадян та зумовлюють неоднакову практику застосування нормативних положень.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 3-4. Ст. 27.
3. Лісовий кодекс України : Закон України від 21 січня 1994 р. № 3852-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 17. Ст. 99.
4. Екологічне право України. Академічний курс : підручник для студентів вищих навчальних закладів / Ю.С. Шемшученко та ін. ; НАНУ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корещького; Київський університет права; за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Київ : Юридична думка, 2008. 720 с.
5. Кулинич П.Ф. Охорона землі як основного національного багатства: конституційний аспект. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 1. С. 235–239.
6. Екологічне право : підручник для студентів вищих навчальних закладів. / Г. В. Анісімова та ін. ; за ред. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2013. 432 с.
7. Каракаш І.І. Теоретичні проблеми права власності на природні об'єкти та їх ресурси в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06. Одеса, 2018. 453 с.
8. Перчеклій І.М. Право власності Українського народу на природні ресурси: еколого-правові засади : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2015. 226 с.
9. Мицкевич А.В. Избранное / Сост. и авт. предисловия Е.А. Юртаева. Москва : Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации, 2010. 304 с.
10. Мірошніченко А.М. Право власності на землю Українського народу. Земельне право України : підручник. Київ : Алерта; Центр учбової літератури, 2011. 680 с. URL: <http://www.amn.org.ua/ua/study-book/6-property-right-to-land/49-property-right-to-land-subjects-people>.
11. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.
12. Щодо порядку застосування нормативно-правових актів у разі існування неузгодженості між підзаконними актами : Лист Міністерства юстиції України від 30 січня 2009 р. № Н-35267-18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3526323-09>.
13. Щодо практики застосування норм права у випадку колізії : Лист Міністерства юстиції України від 26 грудня 2008 р. № 758-0-2-08-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0758323-08>.
14. Ткачук А. Законодавча техніка : навчальний посібник. Київ : ІКЦ «Легальний статус», 2011. 268 с.
15. Практика законотворення 01. Правила оформлення проєктів законів та основні вимоги законодавчої техніки (Методичні рекомендації) / Заг. ред. та упоряд. В.П. Крижанівський. Вид. 4-ге, випр. і доп. Київ : ФОП Москаленко О.М., 2014. 44 с. URL: http://eef.org.ua/wp-content/uploads/2017/01/Rules_Web.pdf.
16. Проєкт рішення Великої палати КСУ у справі за офіційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень першого речення частини першої статті 13, частини першої статті 14 Конституції України від листопада 2020 року. URL: https://ru.scribd.com/document/482832021/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82-pdf?fbclid=IwAR3vdMqgAaFq_2NKH2R4av8JPAGkM4CKer52UW6DnXr0cTgQdjSvPNjnak8.
17. Аверьянова Н.Н. «Правовая категория» как инструмент научного познания (на примере «земли» как категории конституционного права). *Изв. Саратов. Ун-та. Сер. «Экономика. Управление. Право»*. 2018. Т. 18, Вып. 4. С. 450–454.

18. Ткаченко І.М. Розмежування термінів «правове поняття», «правова категорія» та «правовий концепт» (на прикладі норм Цивільного кодексу України). *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. 2009. Том 22 (61), № 1. С. 384–388.
19. Основы системы прав собственности на природные ресурсы: Памятка реформаторам в странах Восточной Европы, Кавказа и Центральной Азии / Специальная рабочая группа по реализации Программы действий по охране окружающей среды для Центральной и Восточной Европы; Организация экономического сотрудничества и развития. 2011. 54 с. URL: https://www.oecd.org/env/outreach/2011_AB_NR%20tenure%20reform_RUS.pdf.
20. Бельо Л.Ю., Вовк А.В. Український народ як суб'єкт права власності на землю. *Часопис цивілістики*. 2019. Вип. 32. С. 26–30.
21. Вівчаренко О.А. Гарантії права власності на землю в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 20 с.
22. Костяшкін І.О. Окремі аспекти реалізації права власності на землю Українського народу. *Університетські наукові записки*. 2017. № 63. С. 204–214.
23. Озімок І.В. Конституційне право власності на землю в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2020. 293 с.
24. Шульга М.В. Землі як об'єкт земельних відносин. *Об'єкти екологічного і суміжних галузей права: теоретичні та практичні аспекти в умовах сталого розвитку* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (29 листопада 2019 р., м. Київ). Київ : НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень, 2019. С. 65–67.
25. Носік В.В. Проблеми здійснення права власності на землю Українського народу : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2007. 27 с.
26. Смолярчук Р.Ф. Природа права власності Українського народу на ліси. *Право і суспільство*. 2017. № 1, ч. 2. С. 111–115.
27. Шульга Є.В. Реалізація виключного права власності Українського народу на надра. *Адвокат*. 2012. № 10 (145). С. 26–28.
28. Кодекс України про надра : Закон України від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 36. Ст. 340.
29. Водний кодекс України : Закон України від 6 червня 1995 р. № 213/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1995. № 24. Ст. 189.
30. Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16 жовтня 1992 р. № 2707-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 50. Ст. 678.
31. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16 червня 1992 р. № 2456-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 34. Ст. 502.
32. Про тваринний світ : Закон України від 13 грудня 2001 р. № 2894-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 14. Ст. 97.
33. Пахман С.В. Обычное гражданское право в России. Юридические очерки. Том 1. Собственность, обязательства и средства судебного охранения. Санкт-Петербург, 1877. 447 с.

References:

1. The Constitution of Ukraine from June 28, 1996, No. 254k/96-VR. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No. 30, Art. 141 [in Ukrainian].
2. Land Code of Ukraine from October 25, 2001, No. 2768-III. (2002). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No 3-4, Art. 27 [in Ukrainian].
3. Forest Code of Ukraine from January 21 1994, No. 3852-XII. (1994). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No. 17, Art. 99 [in Ukrainian].

4. Krasnova, M.V., Kulynych, P.F., Malysheva, N.R., Shemshuchenko, Yu.S. (ed.) (2008). *Ekolohichne pravo Ukrainy. Akademichniy kurs: pidruchnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv* [Ecological law of Ukraine. Academic course: the textbook for students of institutions of higher education]. Kyiv: Yurydychna dumka [in Ukrainian].
5. Kulynych, P.F. (2011). Okhorona zemli yak osnovnoho natsionalnoho bahatstva: konstytutsiinyi aspekt [Protection of land as the main national wealth: the constitutional aspect]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, No. 1, pp. 235–239 [in Ukrainian].
6. Anisimova, H.V., Sokolova, A.K., Hryhor'ieva, T.V., Hetman, A.P. (ed.). (2013). *Ekolohichne pravo: pidruchnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv* [Ecological law: the textbook for students of institutions of higher education]. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
7. Karakash, I.I. (2018). *Teoretychni problemy prava vlasnosti na pryrodni ob'iekty ta yikh resursy v Ukraini* [Theoretical problems of the ownership of natural objects and their resources in Ukraine]. (Doctor's thesis). Odesa [in Ukrainian].
8. Percheklii, I.M. (2015). *Pravo vlasnosti Ukrainського narodu na pryrodni resursy: ekoloho-pravovi zasady* [The right of ownership of the people of Ukraine on the natural resources: ecological and legal basics]. (Candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
9. Micevich, A.V., Jurtaeva, E.A. (comp.) (2010). *Izbrannoe* [Select]. Moskva: Institut zakonodatel'stva i sravnitel'nogo pravovedeniya pri Pravitel'stve Rossijskoj Federacii [in Russian].
10. Miroshnychenko, A.M. (2011). *Pravo vlasnosti na zemliu Ukrainського narodu* [The right of ownership of the people of Ukraine on land]. *Zemelne pravo Ukrainy: pidruchnyk* [Land law of Ukraine: textbook]. Kyiv: Alerta; Tsentri uchbovoi literatury. Retrieved from: <http://www.amm.org.ua/ua/study-book/6-property-right-to-land/49-property-right-to-land-subjects-people> [in Ukrainian].
11. Civil Code of Ukraine from January 16 2003, No. 435-IV (2003). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No. 40–44, Art. 356 [in Ukrainian].
12. Ministerstvo yustytysii Ukrainy. (January 30, 2009). *Lyst shchodo poriadku zastosuvannya normatyvno-pravovykh aktiv u razi isnuvannya neuzgodzhenosti mizh pidzakonnymy aktamy* [Letter about procedure for application of regularions in case of inconsistency between bylaws]. No. N-35267-18. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3526323-09> [in Ukrainian].
13. Ministerstvo yustytysii Ukrainy. (December 26, 2008). *Lyst shchodo praktyky zastosuvannya norm prava u vypadku kolizii* [Letter about procedure for application of the rules of law in case of collisions]. No 758-0-2-08-19. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0758323-08> [in Ukrainian].
14. Tkachuk, A. (2011). *Zakonodavcha tekhnika : navch. posib.* [Legislative technique: a textbook]. Kyiv: IKTs "Lehalnyi status" [in Ukrainian].
15. Kryzhanivskiy, V.P. (ed.) (2014). *Praktyka zakonotvorennia 01. Pravyly oformlennia proektiv zakoniv ta osnovni vymohy zakonodavchoi tekhniky (Metodychni rekomendatsii)*. [Law-making practice 01. Rules of drafting laws and basic requirements of legislative technique (Methodical recommendations)]. (4th ed.). Kyiv: FOP Moskalenko O.M. Retrieved from: http://eef.org.ua/wp-content/uploads/2017/01/Rules_Web.pdf [in Ukrainian].
16. Velyka palata KSU. (November, 2020). *Proekt rishennia u spravi za ofitsiinym podanniam 46 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo ofitsiinoho tlumachennia polozhen pershoho rechennia chastyny pershoi statti 13, chastyny pershoi statti 14 Konstytutsii Ukrainy* [Draft decision in the case on the official submission of 46 deputies of Ukraine on the official interpretation of the provisions of the first sentence of part one of Article 13, part one of Article 14 of the Constitution of Ukraine]. Retrieved from: https://ru.scribd.com/document/482832021/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82-pdf?fbclid=IwAR3vdMqgAaFq_2NKH2R4av8JPAGkM4CKer52UW6DnXr0cTgQdjSvPNJnak8 [in Ukrainian].

17. Aver'janova, N.N. (2018). "Pravovaja kategorija" kak instrument nauchnogo poznanija (na primere "zemli" kak kategorii konstitucionnogo prava). ["Legal category" as a tool of scientific knowledge (on the example of "land" as a category of constitutional law)]. *Izv. Sarat. Un-ta. Ser. Jekonomika. Upravlenie. Pravo*, T. 18, Vol. 4, pp. 450–454 [in Russian].
18. Tkachenko, I.M. (2009). Rozmezhuvannia terminiv "pravove poniattia", "pravova katehoriia" ta "pravovyi kontsept" (na prykladi norm Tsyvilnoho kodeksu Ukrainy) [Terms are legal notion, legal category and legal concept and their differences (on the example of norms of the Civil code of Ukraine)]. *Uchenye zapiski Tavricheskogo nacional'nogo universiteta im. V.I. Vernadskogo. Serija "Juridicheskie nauki"*, T. 22 (61), No. 1, pp. 384–388 [in Ukrainian].
19. Special'naja rabochaja gruppa po realizacii Programmy dejstvij po ohrane okruzhajushhej sredy dlja Central'noj i Vostochnoj Evropy, Organizacija jekonomicheskogo sotrudnichestva i razvitija. (2011). Osnovy sistemy prav sobstvennosti na prirodnye resursy. Pamjatka reformatoram v stranah Vostochnoj Evropy, Kavkaza i Central'noj Azii [Fundamentals of the system of property rights for natural resources. Memo to reformers in Eastern Europe, the Caucasus and Central Asia]. Retrieved from: https://www.oecd.org/env/outreach/2011_AB_NR%20tenure%20reform_RUS.pdf [in Russian].
20. Belo, L.Yu., Vovk, A.V. (2019). Ukrainskyi narod yak sub'iekt prava vlasnosti na zemliu [Ukrainian people as subjects of property rights of land]. *Chasopys tsyvilistyky*, Vol. 32, pp. 26–30 [in Ukrainian].
21. Vivcharenko, O.A. (2005). Harantii prava vlasnosti na zemliu v Ukraini [Guarantees of the land title in Ukraine]. (Extended abstract of candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
22. Kostyashkin, I.O. (2017). Okremi aspekty realizatsii prava vlasnosti na zemliu Ukrainskoho narodu [Separate Aspects of Realization of Land Ownership of the Ukrainian People]. *Universytetski naukovy zapysky*, No. 63, pp. 204–214 [in Ukrainian].
23. Ozimok, I.V. (2020). Konstytutsiine pravo vlasnosti na zemliu v Ukraini ta zarubiznykh krainakh: porivnialno-pravove doslidzhennia [Constitutional right to land ownership in Ukraine and foreign countries: comparative law research]. (Candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
24. Shulha, M.V. (November 29, 2019). Zemli yak ob'iekt zemelnykh vidnosyn [Lands as an object of land relations]. *Ob'iekty ekolohichnoho i sumizhnykh haluzei prava: teoretychni ta praktychni aspekty v umovakh staloho rozvytku [Objects of ecological and related branches of law: theoretical and practical aspects in the conditions of sustainable development]: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. Kyiv: NAN Ukrainy. In-t ekonomiko-pravovykh doslidzen, pp. 65–67 [in Ukrainian].
25. Nosik, V.V. (2007). Problemy zdiisnennia prava vlasnosti na zemliu Ukrainskoho narodu [Issues of exercising the right of land ownership of Ukrainian people]. (Extended abstract of doctor's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
26. Smoliarchuk, R.F. (2017). Pryroda prava vlasnosti Ukrainskoho narodu na lisy [The nature of the ownership of the Ukrainian people in the forests]. *Pravo i suspilstvo*, No. 1, P. 2, pp. 111–115 [in Ukrainian].
27. Shulha, Ye.V. (2012). Realizatsiia vykliuchnogo prava vlasnosti Ukrainskoho narodu na nadra [Realization of exclusively proprietary of people of Ukraine for subsoil]. *Advokat*, No. 10 (145), pp. 26–28 [in Ukrainian].
28. The Code of Ukraine on Bowels from July 27, 1994, No. 132/94-VR. (1994). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No. 36, Art. 340 [in Ukrainian].
29. The Water Code of Ukraine from June 6, 1995, No. 213/95-VR. (1995). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No. 24, Art. 189 [in Ukrainian].
30. Law of Ukraine on Air Protection from October 16, 1992, No. 2707-XII. (1992). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No. 50, Art. 678 [in Ukrainian].

31. Law of Ukraine on Nature Reserve Fund of Ukraine from June 16, 1992, No. 2456-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No. 34, Art. 502 [in Ukrainian].
32. Law of Ukraine on Fauna from December 13, 2001, No. 2894-III. (2002). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No. 14, Art. 97 [in Ukrainian].
33. Pahman, S.V. (1877). *Obychnoe grazhdanskoe pravo v Rossii. Juridicheskie ocherki. Tom 1. Sobstvennost', objazatel'stva i sredstva sudebnogo ohraneniya* [Common civil law in Russia. Legal essays. Volume 1. Property, obligations and remedies]. Sankt-Peterburg [in Russian].

REGARDING THE DISCUSSION ABOUT THE COEXISTENCE OF PEOPLE'S AND OTHER FORMS OF OWNERSHIP ON NATURAL OBJECTS

Viktor Branovytskiy,

Attorney at Law, Senior Partner Law Firm "KB Partners",

Ph.D. in Economics

orcid.org/0000-0002-4339-2214

vb@kbparkers.com.ua

Purpose. *The purpose of the article is to substantiate the author's approach to solving the problem of coexistence of people's, state, municipal and private property and to formulate propositions for improving normative and legal regulation of ownership on natural objects.*

Methods. *The research methodology consists of such methods of scientific cognition as system and structural, comparative and legal, formal and legal, interpretation, deduction, induction, analysis, synthesis, etc.*

Results. *The author has combined in the first part of the article the existing scientific approaches on understanding the rights of ownership of the people of Ukraine into two concepts and has called them the denial concept of people's property and the recognition concept of people's property. The author has distinguished two main areas within each of them, where certain variations of the main idea of the concept correspond each of them. The author has placed a special attention on substantiating the non-viability of the denial concept of people's property, since it contradicts the current legislation and the theory of law. The author has argued that, contrary to the denial concept of people's property, the people of Ukraine are a legal category, a subject of law and a subject of the right of ownership; representative democracy does not deprive the people of Ukraine of the status of the holder of rights, assumptions about the inexpediency of the existence of people's property is questionable, and arbitrary interpretation of the Constitution of Ukraine and its figural understanding is inadmissible. The author believes that the existence of the denial concept is due to both the problems of normative legal regulation and insufficiently serious attitude and perception by the people as a source of power and a subject of law.*

The author has studied specific features and shortcomings of legal regulation of the right of people's ownership on natural objects and has formulated propositions for its improvement in the second part of the article. The author has substantiated the way to solve the problem of coexistence of the people's ownership on natural objects with other forms of ownership.

Conclusions. *The author has concluded that the objects of the right of ownership of the people are certain categories of lands (including lands of nature reserve fund) and forests of the highest value, subsoil, waters, open air, are defined in the law as fauna and plants (growing on lands of people's ownership). They are set aside from the objects that may be owned by other entities, according*

to the criterion of value, significance and category of natural objects. However, their normative and legal regulation needs to be improved, namely the conflicts, gaps and non-compliance with the Constitution of Ukraine admitted in regulatory legal acts must be corrected. The provisions of the Articles 13–14 of the Constitution of Ukraine should be also brought into accord, since their ambiguity, possibility of double interpretation and inconsistency of presentation contradict the rules of rule-making techniques, create obstacles to realize the rights and freedoms of citizens and cause different practices of application of regulations.

Key words: ownership on natural objects, ownership of the Ukrainian people on natural objects, ownership of the people of Ukraine on land, national property, people of Ukraine, Ukrainian people, coexistence of people's and other forms of ownership.